SATAKUNNAN MUSEO

Pori
Noormarkun-Toukarin osayleiskaava-alueen kylätonttien arkeologinen inventointi 2012

Tiina Vasko 2012
Satakunnan Museo

SISÄLLYSLUETTELO

Arkisto ja rekisteritiedot

Tiivistelmä

1. Johdanto……5

2. Inventointialue ja sen historia……5

3. Kylätontit

1. Pori Noormarkku (Norrmark)……9

2. Pori Finpyy (Finneby)……12

3. Pori Söörmarkku (Södermark/Alikylä), Kuuri Tyykilä……...15

4. Pori Söörmarkku (Södermark/Alikylä), Mäki Praka ……18

5. Pori Söörmarkku (Södermark/Alikylä), Mäki……..20

6. Pori Söörmarkku (Södermark/Ylikylä), Kartano…….....22

7. Pori Söörmarkku (Södermark/Ylikylä), Valli……..……26

8. Pori Söörmarkku (Södermark/Ylikylä), Kihlakallio……28

9. Pori Söörmarkku (Södermark/Ylikylä), Ingemari……...30

10. Pori Söörmarkku (Södermark/Ylikylä), Elias……....32

4. Yhteenveto……34

Lähteet

LIITTEET

Kuvaluettelo
Kaava-alue

Kannen kuva: Kartanon talon tonttia Söörmarkun Alikylässä. Kuva: T. Vasko

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Kaupunki: Pori

Tutkimuksen laatu: arkeologinen inventointi

Peruskartat: 1144 01, 1143 03, 3421R (etrs- tm35fin)

Tutkimuslaitos: Satakunnan Museo

Tutkija: FM Tiina Vasko

Kenttätyö: 23.10.2012

Rahoittaja: Porin kaupunki, 1797 €+alv.

Digitaalikuvat: 1-39

Sivumäärä: 35 + 2 liitesivua

Alkuperäisen raportin säilytyspaikka: Satakunnan Museon arkisto

TIIVISTELMÄ

Pori
Noormarkun-Toukarin osayleiskaava-alueen
kylätonttien arkeologinen inventointi 2012
Pk 1144 01, 1143 03
Satakunnan Museo
Inventoija: FM Tiina Vasko

Satakunnan Museo inventoi 23.10.2012 entisen Noormarkun kunnan (nykyisin Pori) vanhoja kylätontteja Noormarkun keskustan ja Söörmarkun alueella. Inventointi liittyi Porin Noormarkun-Toukarin osayleiskaavan laadintaan. Työn suoritti FM Tiina Vasko. Inventoinnin valvojana oli Satakunnan Museon amanuenssi Leena Koivisto. Tutkimuksen kustannukset olivat 1797 €+alv ja rahoittajana oli muinaismuistolain 15 § mukaisesti Porin kaupunki.

Noormarkun, Finpyyn ja Söörmarkun kylät ovat koko entisen Noormarkun alueen vanhimmat ja perustettu mitä ilmeisimmin 1200-1300-luvuilla. Noormarkku esiintyy nimenä asiakirjoissa ensi kertaa vuonna 1402. Vuoden 1540 maakirjan mukaan Söörmarkussa oli seitsemän taloa ja Noormarkussa ja Finpyyssä yhteensä 13 taloa. Finpyy ja Noormarkku olivat ryhmäkyliä ja Söörmarkku raittikylä, jossa tontit ovat laajemmalla alueella. Säilyneitä kylätontteja oli yhteensä kymmenen kappaletta.

Löydöt: -
Kenttätyöaika: 23.10.2012
Tutkimuskustannukset: 1797 €+ alv, Porin kaupunki
Tutkimusraportti: Tiina Vasko 19.11.2012 Satakunnan Museon arkisto ja kopio Museoviraston arkistossa.

1. Johdanto

Satakunnan Museo inventoi 23.10.2012 entisen Noormarkun kunnan (kuuluu nykyisin Poriin) kylätontteja Noormarkun keskustan ja Söörmarkun alueella. Inventointi liittyi Noormarkun Toukarin osayleiskaavan laadintaan. Työn suoritti FM Tiina Vasko. Inventoinnin valvojana oli Satakunnan Museon amanuenssi Leena Koivisto. Tutkimuksen kustannukset olivat 1797 €+alv ja rahoittajana oli muinaismuistolain 15 § mukaisesti Porin kaupunki.

Kylätonttien selvittämisen perustana käytettiin isojakokarttoja, jotka oli aiemmin asemoitu peruskartoille Turun yliopiston kulttuurintuotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman toimesta. Työssä käytettiin myös Kansallisarkiston digitaaliarkiston historiallisia karttoja. Karttamateriaalin lisäksi alueen historiaa tarkasteltiin kirjallisuuden perusteella. Päälähteenä oli uusi Noormarkun historia (toim. Grahn ja Sivula 2008). Tiivistettyä perustietoa kylistä lainattiin myös Olli Joukion alueella tekemästä rakennusinventoinnista (Joukio 2010).

Maastotarkastuksen yhteydessä kohteita tarkasteltiin arvioiden niiden myöhempää maankäyttöä ja rakennuskantaa. Kohteita dokumentoitiin valokuvaamalla. Suunnittelualueella oli esihistoriallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä inventoitu vuonna 2010 (Pukkila 2010).

2. Inventointialue ja sen historia

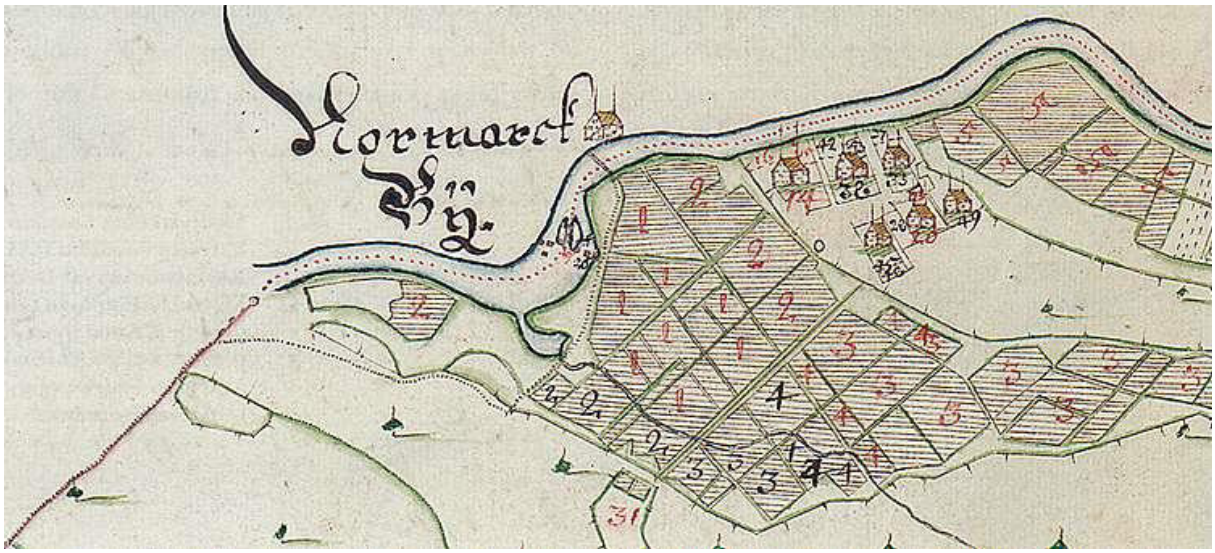
Noormarkku sijaitsee Satakunnan rannikolla, Kokemäenjoen pohjoispuolella. Noormarkku kuuluu Karvianjoen vesistöalueeseen. Pääasiassa maisemaa luonnehtivat metsäiset ja hyvin kivikkoiset alueet kalliomäkien ympäristössä. Noormarkunjoen pohjoisranta ja Harjakankaan alue ovat muista poiketen hiekkaisempaa kangasmaastoa. Viljelyalueet luonnehtivat metsäisten harjanteiden väliin jääviä matalampia notkopaikkoja. Kylistä ainakin Söörmarkku, Noormarkku, Finby, Lassila ja Kairila mainitaan jo 1400-luvun jälkipuolella tai 1500-luvun alkupuolella.

Noormarkun alueelle syntyi pysyvää asutusta keskiajan alkupuolella. Nykyisin tunnetut kyläalueet alkoivat muotoutua 1200–1300-luvuilla. Asutushistoriallisesti Noormarkku liittyy Satakunnan ydinosia myöhemmin asutettuihin takamaihin. Ruotsinkielisen asutuksen levitessä rannikolle lähimmät erämaa-alueet olivat asutuksen takamaina ja ilmeisesti tästä johtuvat lähialueiden Mark-nimet Noormarkku, Kaasmarkku, Söörmarkku ja Pomarkku. Ruotsinkielisiä uudisasukkaita saapui Noormarkun alueelle rannikolta viimeistään 1300-luvun alkupuolella. On kuitenkin mahdollista, että Sastamalasta saapui asukkaita jo 1200-luvun puolella. Noormarkun alueita pidettiin 1300-luvulla tuottoisina turkismetsämaina ja mitä ilmeisimmin asutus liittyi tähän elinkeinoon.

Noormarkku esiintyy nimenä ensi kertaa vuonna 1402, jolloin Turun arkkidiakoni Henrikki Maununpoika lahjoitti omistamansa Norramarkin tilan Turun Arkkiteinin pöydälle. Tämä lahjoitustila tunnettiin myöhemmin Noormarkun kartanona, josta käytettiin myös nimityksiä Herrgård ja rustholli. Kartano sijaitsi vielä 1700–1800-lukujen vaihteessa toteutetun isojaon aikoihin Myllykosken pohjoisrannalla nykyisen Finpyyntien kohdalla entisen osuusmeijerin itäpuolella.

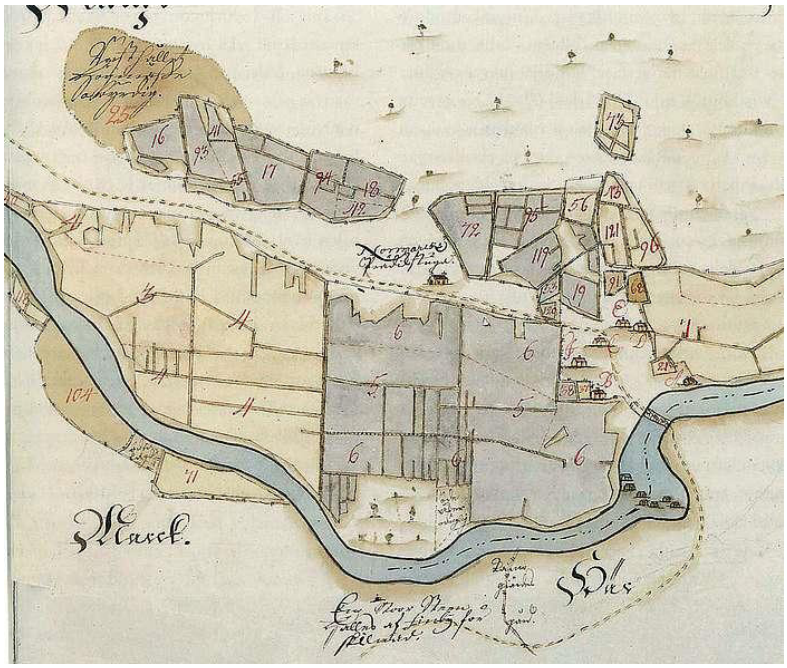
Noormarkun, Finpyyn ja Söörmarkun kylät ovat koko Noormarkun alueen vanhimmat ja perustettu mitä ilmeisimmin 1300-luvulla. Kyliä pidettiin ns. sisämaan ruotsalaiskylinä. 1300–1500-luvuilla perustetuissa uudiskylissä käytettiin ruotsalaista oikeutta riippumatta siitä, mitä kieltä kylässä puhuttiin. Vuoden 1540 maakirjan mukaan Söörmarkussa oli seitsemän taloa ja Noormarkussa ja Finpyyssä yhteensä 13 taloa. Noormarkun ja Finpyyn kylien välissä oli koski, jossa oli vuonna 1552 viisi myllyä. Vuonna 1692 Finpyyssä oli edelleen kuusi taloa, joista kaksi oli autiona. Finpyyn kartassa vuodelta 1698 on nähtävissä Noormarkunjoki, sen ylittävä silta sekä ns. myllykylä. Varsinainen Finpyyn kuudesta talosta muodostuva ryhmäkylä sijaitsi joen eteläpuolella ulottuen

joelta hieman nykyisen Laviantien yli. Talot olivat Heikki Kaharin tila, Gabriel Keitingin tila, Juho Keitingin tila, kaksi autiotilaa sekä Noormarkun rusthollin aputila.

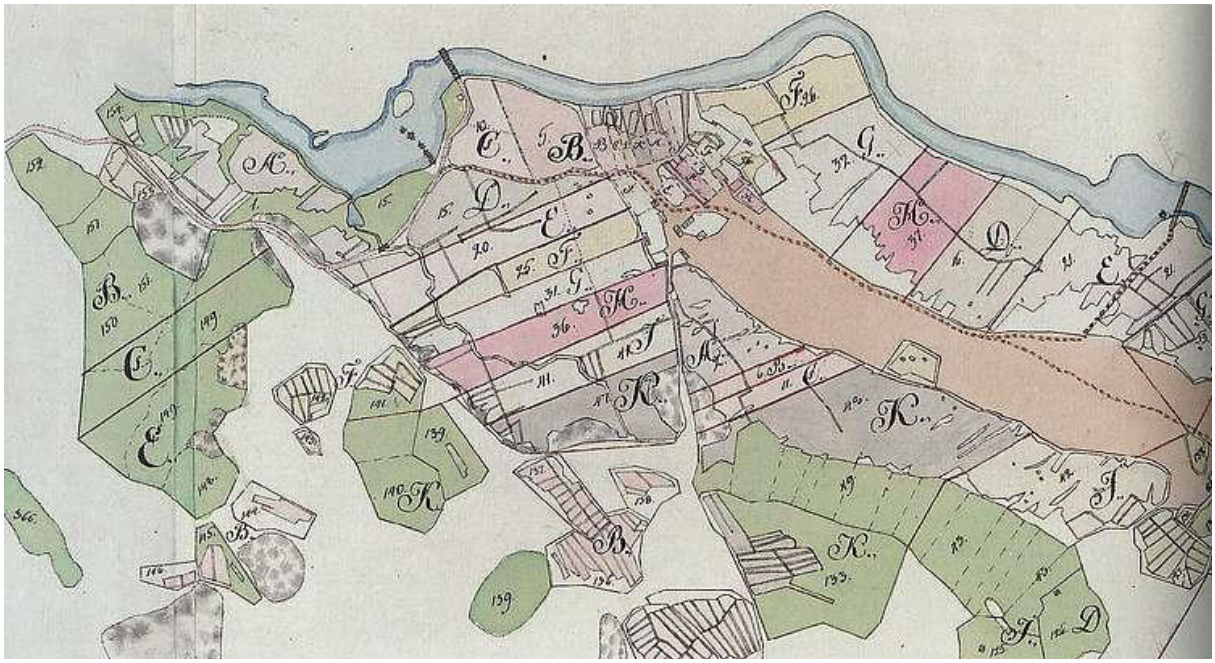
Kuva 1. Finpyyn kartta vuodelta 1698.

Finpyyn kylää vastapäätä joen toisella puolella sijainneesta Noormarkun kylästä on ensimmäinen kartta vuodelta 1726. Kartan mukaan kylässä oli tuolloin kuusi taloa, jotka sijoittuivat joen ja nykyisen valtatie 23:n väliselle alueelle ryhmäkylämuodostelmaan. Talot olivat tuolloin rustholli (kartano), Ollila, Tommila, Simula, Wrang ja Kleemola. Kartassa näkyvät myös kylien välissä olevat Noormarkun kosken myllyt.

Kuva 2. Noormarkun kartta vuodelta 1726.

Isojakotoimitus saatiin Finpyyssä päätökseen vasta vuonna 1798. Isojaon seurauksena taloja siirreltiin lähemmäs viljelymaita 1800-luvun alussa. Näin kävi muun muassa Kaharin rakennuksille. Finpyyn vanhojen kantatilojen tilakeskuksia on purettu. Kaapelin tilan ja kotiseututalona toimivan Kaharin vanhoja isojaon jälkeisiä rakennuksia on vielä jäljellä.

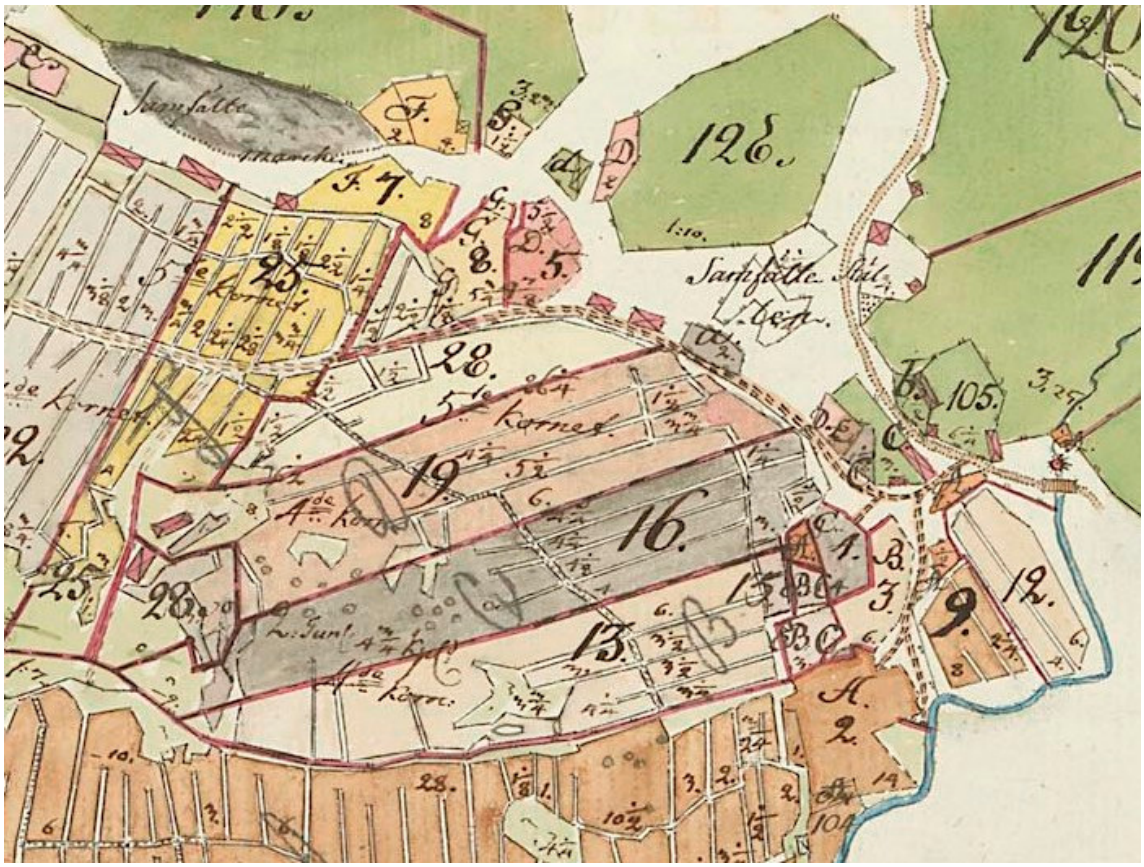
Kuva 3. Finpyyn isojakokartta vuodelta 1774.

Noormarkun kylässä isojako toimitettiin vuosina 1799–1810 ja kylämaisema koki sen seurauksena koko alueen suurimmat muutokset. Isojaon seurauksena Noormarkun kylä muuttui ryhmäkylästä rivikyläksi ja nykyinen Ratikylänä tunnettu alue syntyi. Rakennukset sijoittuivat ennen isojakoa nykyisen Vanhan Vaasantien molemmin puolin. Isojaon jälkeen päärakennukset sijoittuivat tien pohjoispuolelle ja talousrakennukset eteläpuolelle nauhamaiseksi riviksi.

Kuva 4. Ratikylä eli Noormarkun raittikylä isojakokartassa v. 1799-1801.

Söörmarkussa isojako ei mitä ilmeisimmin vaikuttanut kylämaisemaan. Isojako toimitettiin Söörmarkun Ylikylässä 1780–1790-luvuilla ja Alikylässä 1783–1795. 1700-luvun alussa Ylikylän tilaluku oli kasvanut yhdeksään tilaan, koska Kartanon rustholli jaettiin neljään osaan ja yksi augmenttitila puolitettiin. Isojako ei synnyttänyt alueelle uudistiloja. Söörmarkun alueella oli Isojaon jälkeen yhteensä 16 taloa, jotka muodostivat monta asutuskeskittymää ja jotka sijaitsivat peltoalueesta erottuvilla kannaksilla molemmin puolin pohjoiseen johtavaa kylätietä. Mutkitteleva tie jakoi kylän kahtia. Ali- ja Ylikylän muodostama raittikylä on säilynyt hyvin tähän päivään saakka.

Kuva 5. Söörmarkun Alikylän isojakokartta v. 1783.

On epäselvää, missä vaiheessa Söörmarkussa on alettu käyttää nimityksiä Ylikylä ja Alikylä. Suomen asutuksen yleisluettelossa (SAY) on Söörmarkusta vuoden 1642 kohdalla merkintä *Öfverby* eli Ylikylä. Nimet ovat siis varsin vanhoja ja ne on lisätty Söörmarkun historiallisen nimen *Södermark* yhteyteen tontteja nimettäessä.

3. Kylätontit

1. Pori Noormarkku (Norrmark)

Kaupunki	Pori
Nimi	Noormarkku (Norrmark)
Muinaisjäännöstunnus	uusi kohde
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikat
Muinaisjäännöstyypin tarkenne	kylätontit
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	1144 01
Koordinaatit: **P=6832 294 I=1546 127** **P(ykj)= 6842 720 I(ykj)= 3227 760** **ETRS89 maantiet. koord. (~WGS84)** **P/lat** **61.59537797** **61°35.723'** **61°35'43.361"** **I/lon** **21.86532946** **21°51.92'** **21°51'55.186"** **Z= 35**	
Koordinaattiselite	Kylätontin keskipiste

Sijainti ja maasto
Noormarkun kylä sijaitsee 250 metriä Noormarkun kirkosta etelään, Noormarkunjoen pohjoispuolella. Noormarkun kosken myllyt sijaitsivat kylän eteläpuolella. Paikalla on nykyään teitä ja liikenneympyrä. Itäosassa on myös peltoa. Maasto on tasaista.

Kohteen kuvaus
Vuoden 1540 maakirjan mukaan Noormarkussa oli kuusi taloa. Noormarkun kylästä on ensimmäinen kartta vuodelta 1726. Kartan mukaan kylässä oli tuolloin kuusi taloa, jotka sijoittuivat joen ja nykyisen valtatie 23:n väliselle alueelle muodostaen ryhmäkylän. Talot olivat tuolloin rustholli (kartano), Ollila, Tommila, Simula, Wrang ja Kleemola. Noormarkun kylässä isojako toimitettiin vuosina 1799–1810 ja kylämaisema koki sen seurauksena koko alueen suurimmat muutokset. Isojaon seurauksena Noormarkun kylä muuttui ryhmäkylästä rivikyläksi ja nykyinen Ratikylänä tunnettu alue syntyi.

Kartanon (eli Noormarkun rustholli), Simulan ja Wrangin tonttien kohdalla säilyneisyys on hyvin epätodennäköistä; alueet ovat joko peltona tai modernin tien alla. Sen sijaan paikalla jossa sijaitsivat aikoinaan Ollilan verotalon, Tommilan ja Kleemolan talot on nykyään asuinrakennus ja pieni ruokapaikka/kahvila. Alue on suurimmaksi osaksi asfaltoitua paikoitustilaa. Alue on välttynyt massiiviselta maankäytöltä, joten rakennusten alla ja välissä on todennäköisesti säilynyt

historiallisesti merkittäviä rakenteita ja kerrostumia. Kylätontin rajaus on tehty isojakokartan perusteella.

Digikuvat
23-26, 32-34

Kartat
Kylätontit MK 1:5000

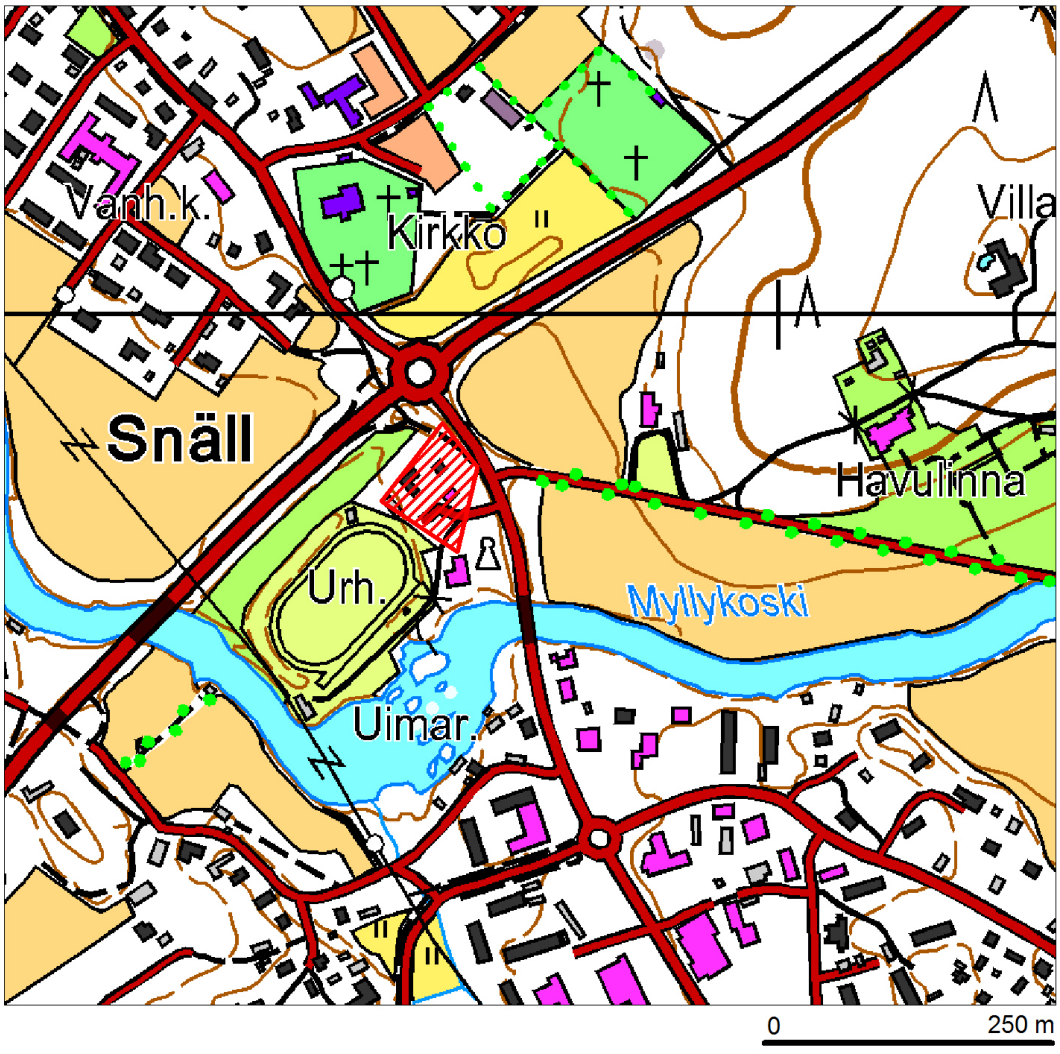
Kuva 6. Noormarkun kylätonttia. Taustalla pieni ruokapaikka/kahvila ja asuinrakennus. Noormarkun kirkon katto häämöttää takana oikealla, Parkanontien liikenneympyrän takana.

Kartta 1.

PORI
Noormarkku (Norrmark)
Kylätontti

MK 1:5000

T. Vasko

2. Pori Finpyy (Finneby)

Kaupunki	Pori
Nimi	Finpyy (Finneby)
Muinaisjäännöstunnus	uusi kohde
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikat
Muinaisjäännöstyypin tarkenne	kylätontit
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	1144 01
Koordinaatit: **P=6832 060 I=1546 503** **P(ykj)=6842 452 I(ykj)= 3228 113** **ETRS89 maantiet. koord. (~WGS84)** **P/lat** **61.59323194** **61°35.594'** **61°35'35.635"** **I/lon** **21.87234855** **21°52.341'** **21°52'20.455"** **Z= 35**	
Koordinaattiselite	Kylätontin keskipiste

Sijainti ja maasto
Finpyy sijaitsee 600 metriä Noormarkun kirkosta kaakkoon. Alue on osa Noormarkun keskustaajamaa. Rakennuskanta on eri-ikäisiä pientaloja sekä kerrostaloja. Maasto on tasaista.

Kohteen kuvaus
Vuoden 1540 maakirjan mukaan Finpyyssä oli kuusi taloa. Finpyyn kartassa vuodelta 1698 on nähtävissä Noormarkunjoki, sen ylittävä silta sekä ns. myllykylä. Varsinainen Finpyyn kuudesta talosta muodostuva ryhmäkylä sijaitsi joen eteläpuolella ulottuen joelta hieman nykyisen Laviantien yli. Talot olivat Heikki Kaharin tila, Gabriel Keitingin tila, Juho Keitingin tila, kaksi autiotilaa sekä Noormarkun rusthollin aputila. Isojaossa 1774 taloja oli kymmenen.

Kylä säilyi isojaossa vanhalla paikalla. Taloja siirrettiin myöhemmin lähemmäs viljelysmaita. Joen viereiset tontit ovat nykyään kerrostalojen alla. Svenssilänkujan varrella olevien pientalojen ympäristö on paremmin säilynyt. Alueella sijaitsivat isojakokartan mukaan seuraavat tilat: Uotilan kruununtalo, Svänssilän kruununtalo, Iso-Keitingin kruununtalon molemmat puolikkaat ja Kaharin kruununtalo. Tämä alue on välttynyt massiiviselta maankäytöltä, joten rakennusten alla ja välissä on todennäköisesti säilynyt historiallisesti merkittäviä rakenteita ja kerrostumia. Kylätontin rajaus on tehty isojakokartan perusteella.

Digikuvat
27-31

Kartat
Kylätontit MK 1:5000

Kuva 7. Finpyyn kylätonttia. Alun perin Heikki Iso-Keitingin tilan paikka. Taustalla Laviantie ja liikerakennus sen varrella.

Kartta 2.

PORI
Finpyy (Finneby)
Kylätontti

MK 1:5000

T. Vasko

3. Pori Söörmarkku (Södermark/Alikylä) Kuuri, Tyykilä

Kaupunki	Pori
Nimi	Söörmarkku (Södermark) Kuuri, Tyykilä
Muinaisjäännöstunnus	uusi kohde
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikat
Muinaisjäännöstyypin tarkenne	kylätontit
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	1143 03
Koordinaatit: **P= 6829 850 I= 1543 461** **P(ykj)= 6840 530 I(ykj)= 3224 878** **ETRS89 maantiet. koord. (~WGS84)** **P/lat** **61.5737598** **61°34.426'** **61°34'25.535"** **I/lon** **21.81454745** **21°48.873'** **21°48'52.371"** **Z= 20**	
Koordinaattiselite	Kuurin verotalon molempien puolikkaiden ja Tyykilän kersantin puustellin tonttien keskipiste.

Sijainti ja maasto
Kylätontti sijaitsee 3,7 km Noormarkun kirkosta lounaaseen. Söörmarkussa mutkitteleva vanha tie jakaa kylän kahtia. Ali- ja Ylikylän muodostama raittikylä on säilynyt hyvin tähän päivään saakka. Talot reunustavat tietä ja siltä avautuu peltomaisemia. Kuuri ja Tyykilä sijaitsevat mäenkumpareella tien vieressä, pari sataa metriä Kartanosta pohjoiseen.

Kohteen kuvaus
Vuoden 1540 maakirjan mukaan Söörmarkussa oli seitsemän taloa. Nimitykset Alikylä ja Ylikylä ovat ilmeisesti myöhempiä, kylän osia kuvaavia nimiä. Söörmarkussa isojako ei mitä ilmeisimmin vaikuttanut kylämaisemaan. Isojako toimitettiin Söörmarkun Alikylässä vuosina 1783–1795. Isojako ei synnyttänyt alueelle uudistiloja. Söörmarkun alueella oli isojaon jälkeen yhteensä 16 taloa, jotka muodostivat monta asutuskeskittymää ja jotka sijaitsivat peltoalueesta erottuvilla kannaksilla molemmin puolin pohjoiseen johtavaa kylätietä.

Alikylän Kuurin ja Tyykilän talojen vanhat pihapiirit ja rakennukset vaikuttavat säilyttäneen hyvin vanhat piirteensä. Tilojen alueet ovat välttyneet massiiviselta maankäytöltä, joten rakennusten alla ja välissä on todennäköisesti säilynyt historiallisesti merkittäviä rakenteita ja kerrostumia. Kylätontin rajaus on tehty isojakokartan perusteella.

Digikuvat
14-20

Kartat
Kylätontit MK 1:5000

Kuva 8. Söörmarkku, Kuurin ja Tyykilän kylätonttia. Taustalla Kuurin talo.

Kartta 3.

PORI
Söörmarkku (Södermark/Alikylä)
Kylätontit

MK 1:5000

T. Vasko

1. Tyykilä
2. Kuuri
3. Mäen talon puolikas
4. Prakan talon puolikas
5. Prakan talon puolikas
6. Mäen talon puolikas

4. Pori Söörmarkku (Södermark/Alikylä) Mäki, Praka

Kaupunki	Pori
Nimi	Söörmarkku (Södermark) Mäki, Praka
Muinaisjäännöstunnus	uusi kohde
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikat
Muinaisjäännöstyypin tarkenne	kylätontit
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	1143 03
Koordinaatit: **P=6830 081 I=1543 350** **P(ykj)= 6840 770 I(ykj)= 3224 788** **ETRS89 maantiet. koord. (~WGS84)** **P/lat** **61.57584041** **61°34.55'** **61°34'33.025"** **I/lon** **21.81250116** **21°48.75'** **21°48'45.004"** **Z= 20**	
Koordinaattiselite	Mäen augmentin puolikas ja molemmat Prakan kruununtalon puolikkaat; tonttien keskipiste.

Sijainti ja maasto
Kylätontti sijaitsee 3,5 km Noormarkun kirkosta lounaaseen. Söörmarkussa mutkitteleva vanha tie jakaa kylän kahtia. Ali- ja Ylikylän muodostama raittikylä on säilynyt hyvin tähän päivään saakka. Talot reunustavat tietä ja siltä avautuu peltomaisemia. Mäki ja Prakat sijaitsevat kylätien pohjoispuolella pari sataa metriä Kuurista ja Tyykilästä länteen. Tontti on koilliseen nousevassa, osin kallioisessa metsärinteessä.

Kohteen kuvaus
Vuoden 1540 maakirjan mukaan Söörmarkussa oli seitsemän taloa. Nimitykset Alikylä ja Ylikylä ovat ilmeisesti myöhempiä, kylän osia kuvaavia nimiä. Söörmarkussa isojako ei mitä ilmeisimmin vaikuttanut kylämaisemaan. Isojako toimitettiin Söörmarkun Alikylässä vuosina 1783–1795. Isojako ei synnyttänyt alueelle uudistiloja. Söörmarkun alueella oli isojaon jälkeen yhteensä 16 taloa, jotka muodostivat monta asutuskeskittymää ja jotka sijaitsivat peltoalueesta erottuvilla kannaksilla molemmin puolin pohjoiseen johtavaa kylätietä.

Alikylässä vierekkäin sijaitsevat Prakan kruununtalon molemmat tontit ja niiden viereinen Mäen augmentin tontti ovat suurimmaksi osaksi rakentamattomia. Tontin keskivaiheilla sijaitsee ehkä 1940-50-luvuilla rakennettu omakotitalo. Tilojen alueet ovat välttyneet massiiviselta maankäytöltä, joten rakennusten alla ja välissä on todennäköisesti säilynyt historiallisesti merkittäviä rakenteita ja kerrostumia. Kylätonttien rajaus on tehty isojakokartan perusteella.

Digikuvat
21-22

Kartat
Kylätontit MK 1:5000

Kuva 9. Söörmarkku, Mäki ja Praka. Kylätonttien paikka.

5. Pori Söörmarkku (Södermark/Alikylä) Mäki

Kaupunki	Pori
Nimi	Söörmarkku (Södermark) Mäki
Muinaisjäännöstunnus	uusi kohde
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikat
Muinaisjäännöstyypin tarkenne	kylätontit
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	1143 03
Koordinaatit: **P=6830 225 I=1543 176** **P(ykj)=6840 930 I(ykj)= 3224 628** **ETRS89 maantiet. koord. (~WGS84)** **P/lat** **61.57715608** **61° 34.629'** **61° 34' 37.762"** **I/lon** **21.80926212** **21° 48.556'** **21° 48' 33.344"** **Z= 20**	
Koordinaattiselite	Mäen augmentin puolikkaan tontin keskipiste.

Sijainti ja maasto
Kylätontti sijaitsee 3,6 km Noormarkun kirkosta lounaaseen. Söörmarkussa mutkitteleva vanha tie jakaa kylän kahtia. Ali- ja Ylikylän muodostama raittikylä on säilynyt hyvin tähän päivään saakka. Talot reunustavat tietä ja siltä avautuu peltomaisemia. Mäen tontti on noin 300 metriä koilliseen Mäen toisesta puolikkaasta. Sekin sijaitsee koilliseen nousevassa, osin kallioisessa metsärinteessä.

Kohteen kuvaus
Vuoden 1540 maakirjan mukaan Söörmarkussa oli seitsemän taloa. Nimitykset Alikylä ja Ylikylä ovat ilmeisesti myöhempiä, kylän osia kuvaavia nimiä. Söörmarkussa isojako ei mitä ilmeisimmin vaikuttanut kylämaisemaan. Isojako toimitettiin Söörmarkun Alikylässä vuosina 1783–1795. Isojako ei synnyttänyt alueelle uudistiloja. Söörmarkun alueella oli isojaon jälkeen yhteensä 16 taloa, jotka muodostivat monta asutuskeskittymää ja jotka sijaitsivat peltoalueesta erottuvilla kannaksilla molemmin puolin pohjoiseen johtavaa kylätietä.

Alikylän luoteisosassa sijaitseva Mäen augmentin puolikkaan tontti on myös pientalon pihapiirissä. Tilojen alueet ovat välttyneet massiiviselta maankäytöltä, joten rakennusten alla ja välissä on todennäköisesti säilynyt historiallisesti merkittäviä rakenteita ja kerrostumia. Kylätonttien rajaus on tehty isojakokartan perusteella.

Digikuvat
-

Kartat
Kylätontit MK 1:5000

6. Pori Söörmarkku (Södermark/Ylikylä) Kartano

Kaupunki	Pori
Nimi	Söörmarkku (Södermark/Ylikylä) Kartano
Muinaisjäännöstunnus	uusi kohde
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikat
Muinaisjäännöstyypin tarkenne	kylätontit
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	1143 03
Koordinaatit: **P=6829 510 I=1543 704** **P(ykj)= 6840 169 I(ykj)= 3225 088** **ETRS89 maantiet. koord. (~WGS84)** **P/lat** **61.57068335** **61° 34.241'** **61° 34' 14.46"** **I/lon** **21.8190236** **21° 49.141'** **21° 49' 8.485"** **Z= 20**	
Koordinaattiselite	Kartanon rusthollin tonttien keskipiste.

Sijainti ja maasto
Kylätontti sijaitsee 3,8 km Noormarkun kirkosta lounaaseen. Söörmarkussa mutkitteleva tie jakaa kylän kahtia. Ali- ja Ylikylän muodostama raittikylä on säilynyt hyvin tähän päivään saakka. Talot reunustavat tietä ja siltä avautuu peltomaisemia. Ylikylän puolella sijaitseva Kartanon rusthollin alue on kumpareella kylätien itäpuolella.

Kohteen kuvaus
Vuoden 1540 maakirjan mukaan Söörmarkussa oli seitsemän taloa. Söörmarkussa isojako ei mitä ilmeisimmin vaikuttanut kylämaisemaan. 1700-luvun alussa Ylikylän tilaluku oli kasvanut yhdeksään tilaan, koska Kartanon rustholli jaettiin neljään osaan ja yksi augmenttitila puolitettiin. Isojako toimitettiin Söörmarkun Ylikylässä 1780–1790-luvuilla. Isojako ei synnyttänyt alueelle uudistiloja. Söörmarkun alueella oli isojaon jälkeen yhteensä 16 taloa, jotka muodostivat monta asutuskeskittymää ja jotka sijaitsivat peltoalueesta erottuvilla kannaksilla molemmin puolin pohjoiseen johtavaa kylätietä.

Pihapiirit ovat hyvin säilyneitä ja suhteellisen harvaan rakennettuja. Alueet ovat välttyneet massiiviselta maankäytöltä, joten rakennusten alla ja välissä on todennäköisesti säilynyt historiallisesti merkittäviä rakenteita ja kerrostumia. Kylätontin rajaus on tehty isojakokartan perusteella.

Digikuvat
11

Kartat
Kylätontit MK 1:5000

Kuva 10. Söörmarkku, Kartano. Kartanon aluetta oikealla, Vallin tila vasemmalla.

Kuva 11. Söörmarkku Ylikylän isojakokartta v. 1792.

Kartta 4.

PORI
Söörmarkku (Södermark/Ylikylä)
Kylätontit

MK 1: 5000

T. Vasko

1. Kartano
2. Valli
3. Kihlakallio
4. Ingemari
5. Elias

7. Pori Söörmarkku (Södermark/Ylikylä) Valli

Kaupunki	Pori
Nimi	Söörmarkku (Södermark/Ylikylä) Valli
Muinaisjäännöstunnus	uusi kohde
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikat
Muinaisjäännöstyypin tarkenne	kylätontit
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	1143 03
Koordinaatit: **P=6829 437 I=1543 670** **P(ykj)=6840 099 I(ykj)= 3225 048** **ETRS89 maantiet. koord. (~WGS84)** **P/lat** **61.57002926** **61° 34.202'** **61° 34' 12.105"** **I/lon** **21.81837851** **21° 49.103'** **21° 49' 6.163"** **Z= 20**	
Koordinaattiselite	Vallin verotalon tontin keskipiste.

Sijainti ja maasto
Kylätontti sijaitsee 3,8 km Noormarkun kirkosta lounaaseen. Söörmarkussa mutkitteleva tie jakaa kylän kahtia. Ali- ja Ylikylän muodostama raittikylä on säilynyt hyvin tähän päivään saakka. Talot reunustavat tietä ja siltä avautuu peltomaisemia. Valli sijaitsee Kartanoa vastapäätä, saman kumpareen lounaisosassa.

Kohteen kuvaus
Vuoden 1540 maakirjan mukaan Söörmarkussa oli seitsemän taloa. Söörmarkussa isojako ei mitä ilmeisimmin vaikuttanut kylämaisemaan. 1700-luvun alussa Ylikylän tilaluku oli kasvanut yhdeksään tilaan, koska Kartanon rustholli jaettiin neljään osaan ja yksi augmenttitila puolitettiin. Isojako toimitettiin Söörmarkun Ylikylässä 1780–1790-luvuilla. Isojako ei synnyttänyt alueelle uudistiloja. Söörmarkun alueella oli isojaon jälkeen yhteensä 16 taloa, jotka muodostivat monta asutuskeskittymää ja jotka sijaitsivat peltoalueesta erottuvilla kannaksilla molemmin puolin pohjoiseen johtavaa kylätietä.

Ylikylän puolella, Kartanoa vastapäätä sijaitsevan Vallin verotalon tontti on välttynyt massiiviselta maankäytöltä, joten rakennusten alla ja välissä on todennäköisesti säilynyt historiallisesti merkittäviä rakenteita ja kerrostumia. Kylätontin rajaus on tehty isojakokartan perusteella.

Digikuvat
9-10, 12-13

Kartat
Kylätontit MK 1:5000

Kuva 12. Söörmarkku, Vallin talon tonttia.

8. Pori Söörmarkku (Södermark/Ylikylä) Kihlakallio

Kaupunki	Pori
Nimi	Söörmarkku (Södermark/Ylikylä) Kihlakallio
Muinaisjäännöstunnus	uusi kohde
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikat
Muinaisjäännöstyypin tarkenne	kylätontit
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	1143 03
Koordinaatit: **P=6829 242 I=1543 618** **P(ykj)= 6839 909 I(ykj)= 3224 978** **ETRS89 maantiet. koord. (~WGS84)** **P/lat** **61.56828137** **61° 34.097'** **61° 34' 5.813"** **I/lon** **21.81735059** **21° 49.041'** **21° 49' 2.462"** **Z= 20**	
Koordinaattiselite	Kihlakallion verotalon tontin keskipiste.

Sijainti ja maasto
Kylätontti sijaitsee 4 km Noormarkun kirkosta lounaaseen. Söörmarkussa mutkitteleva tie jakaa kylän kahtia. Ali- ja Ylikylän muodostama raittikylä on säilynyt hyvin tähän päivään saakka. Talot reunustavat tietä ja siltä avautuu peltomaisemia. Kihlakallion verotalon tontti sijaitsee Ylikylän puolella, Ingemariin vievän risteyksen länsipuolella kallioalueen kupeessa.

Kohteen kuvaus
Vuoden 1540 maakirjan mukaan Söörmarkussa oli seitsemän taloa. Söörmarkussa isojako ei mitä ilmeisimmin vaikuttanut kylämaisemaan. 1700-luvun alussa Ylikylän tilaluku oli kasvanut yhdeksään tilaan, koska Kartanon rustholli jaettiin neljään osaan ja yksi augmenttitila puolitettiin. Isojako toimitettiin Söörmarkun Ylikylässä 1780–1790-luvuilla. Isojako ei synnyttänyt alueelle uudistiloja. Söörmarkun alueella oli isojaon jälkeen yhteensä 16 taloa, jotka muodostivat monta asutuskeskittymää ja jotka sijaitsivat peltoalueesta erottuvilla kannaksilla molemmin puolin pohjoiseen johtavaa kylätietä.

Tontilla on nykyisin vain vanha kivinavetta. Alue ovat välttynyt massiiviselta maankäytöltä, joten rakennusten alla ja välissä on todennäköisesti säilynyt historiallisesti merkittäviä rakenteita ja kerrostumia. Kylätontin rajaus on tehty isojakokartan perusteella.

Digikuvat
1-3

Kartat
Kylätontit MK 1:5000

Kuva 13. Söörmarkku, Kihlakallion tontti. Vasemmalla ainoa rakennus, vanha kivinavetta.

9. Pori Söörmarkku (Södermark/Ylikylä) Ingemari

Kaupunki	Pori
Nimi	Söörmarkku (Södermark/Ylikylä) Ingemari
Muinaisjäännöstunnus	uusi kohde
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikat
Muinaisjäännöstyypin tarkenne	kylätontit
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	1143 03
Koordinaatit: **P=6829 106 l=1543 781** **P(ykj)= 6839 759 l(ykj)= 3225 128** **ETRS89 maantiet. koord. (~WGS84)** **P/lat** **61.56704774** **61° 34.023'** **61° 34' 1.372"** **l/lon** **21.82038601** **21° 49.223'** **21° 49' 13.39"** **Z= 20**	
Koordinaattiselite	Ingemarin verotalon puolikkaan tontin keskipiste.

Sijainti ja maasto
Kylätontti sijaitsee 4 km Noormarkun kirkosta lounaaseen. Söörmarkussa mutkitteleva tie jakaa kylän kahtia. Ali- ja Ylikylän muodostama raittikylä on säilynyt hyvin tähän päivään saakka. Talot reunustavat tietä ja siltä avautuu peltomaisemia. Tontti sijaitsee aivan nykyisen Parkanontien (tie 23) vieressä, metsäisen rinteen koilliskulmassa.

Kohteen kuvaus
Vuoden 1540 maakirjan mukaan Söörmarkussa oli seitsemän taloa. Söörmarkussa isojako ei mitä ilmeisimmin vaikuttanut kylämaisemaan. 1700-luvun alussa Ylikylän tilaluku oli kasvanut yhdeksään tilaan, koska Kartanon rustholli jaettiin neljään osaan ja Ingemarin verotila puolitettiin. Isojako toimitettiin Söörmarkun Ylikylässä 1780–1790-luvuilla. Isojako ei synnyttänyt alueelle uudistiloja. Söörmarkun alueella oli isojaon jälkeen yhteensä 16 taloa, jotka muodostivat monta asutuskeskittymää ja jotka sijaitsivat peltoalueesta erottuvilla kannaksilla molemmin puolin pohjoiseen johtavaa kylätietä.

Ingemarin vanhan tontin kohdalla on kaksi asuinrakennusta. Muualla pihapiirissä on runsaasti myös ulkorakennuksia. Kuitenkin alue ovat välttynyt massiiviselta maankäytöltä, joten asuinrakennusten alla ja välissä on todennäköisesti säilynyt historiallisesti merkittäviä rakenteita ja kerrostumia. Kylätontin rajaus on tehty isojakokartan perusteella.

Digikuvat
4-8, 38-39

Kartat
Kylätontit MK 1:5000

Kuva 14. Söörmarkku, Ingemari. Nykyisin Parkanontie halkaisee maiseman Ingemarin ja Eliaksen talojen välillä.

10. Pori Söörmarkku (Södermark/Ylikylä) Elias

Kaupunki	Pori
Nimi	Söörmarkku (Södermark/Ylikylä) Elias
Muinaisjäännöstunnus	uusi kohde
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikat
Muinaisjäännöstyypin tarkenne	kylätontit
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	1143 03
Koordinaatit: **P= 6829 032 I=1543 848** **P(ykj)= 6839 679 I(ykj)= 3225 188** **ETRS89 maantiet. koord. (~WGS84)** **P/lat** **61.56637554** **61° 33.983'** **61° 33' 58.952"** **I/lon** **21.82162998** **21° 49.298'** **21° 49' 17.868"** **Z= 20**	
Koordinaattiselite	Eliaksen verotalon tontin keskipiste.

Sijainti ja maasto
Kylätontti sijaitsee 4 km Noormarkun kirkosta lounaaseen. Söörmarkussa mutkitteleva tie jakaa kylän kahtia. Ali- ja Ylikylän muodostama raittikylä on säilynyt hyvin tähän päivään saakka. Talot reunustavat tietä ja siltä avautuu peltomaisemia. Eliaksen tontti sijaitsee aivan nykyisen Parkanontien (tie 23) vieressä, vastapäätä Ingemaria.

Kohteen kuvaus
Vuoden 1540 maakirjan mukaan Söörmarkussa oli seitsemän taloa. Söörmarkussa isojako ei mitä ilmeisimmin vaikuttanut kylämaisemaan. 1700-luvun alussa Ylikylän tilaluku oli kasvanut yhdeksään tilaan, koska Kartanon rustholli jaettiin neljään osaan ja Ingemarin verotila puolitettiin. Isojako toimitettiin Söörmarkun Ylikylässä 1780–1790-luvuilla. Isojako ei synnyttänyt alueelle uudistiloja. Söörmarkun alueella oli isojaon jälkeen yhteensä 16 taloa, jotka muodostivat monta asutuskeskittymää ja jotka sijaitsivat peltoalueesta erottuvilla kannaksilla molemmin puolin pohjoiseen johtavaa kylätietä.

Vanhan tontin kohdalla on asuinrakennus. Muualla pihapiirissä on myös ulkorakennuksia. Kuitenkin alue ovat välttynyt massiiviselta maankäytöltä, joten rakennusten alla ja välissä on todennäköisesti säilynyt historiallisesti merkittäviä rakenteita ja kerrostumia. Kylätontin rajaus on tehty isojakokartan perusteella.

Digikuvat
35-37

Kartat
Kylätontit MK 1:5000

Kuva 15. Söörmarkku, Elias kuvattuna Parkanontieltä päin.

4. Yhteenveto

Osayleiskaavasuunnitelmassa on Söörmarkussa sijaitsevien kohteiden 4 ja 5 kohdalle osoitettu aluevaraus, joka merkitsee olennaista ympäristön muutosta. Muut Söörmarkun kohteet ovat alueilla, joille on osoitettu pientalovaltainen asuntoalue ja pientalovaltainen asuntoalue jota ei kaavoiteta osayleiskaavan tavoitevuoteen mennessä sekä maatilarakennusten korttelialue. Kohteen 1 ympäristö on kaavassa osoitettu hallinnon ja palvelujen alueeksi ja kohteen 2 pientalovaltaiseksi asuntoalueeksi.

Muinaisjäännösalueiksi voidaan rajata edelleen asutut kylätontit siinä tapauksessa, että paikalla sijaitsee pääasiassa kevyesti perustettua pientaloasutusta, tontilla tiedetään olleen 1500-luvulla useita taloja ja on oletettavaa, että paikalla on voinut säilyä asutusjäännöksiä keskiajalta tai jopa sitä vanhemmalta ajalta. Edelleen asuttuun kylätonttiin voidaan suhtautua muinaisjäännöksenä myös siinä tapauksessa, että sitä on kohtaamassa merkittävä tai totaalinen maankäytön muutos.

Kaikissa kolmessa kylässä oli siis vanhoja kylätontteja säilyneinä. Noormarkun ja Finpyyn kylissä oli suurin osa tonteista kadonnut, koska ne ovat nykyään osa Noormarkun keskustaajamaa. Söörmarkussa lähes kaikki tontit olivat säilyneet. Kahdesta ensin mainitusta poiketen Söörmarkku on raittikylä, missä tontit ovat laajemmalla alueella kylätien varressa. Söörmarkusta ei ole karttamateriaalia ennen isojakoa, mikä luonnollisesti vaikeuttaa kylän muotoutumisen tarkastelua. Kylätonttien rajaukset on siis tehty isojakokarttojen perusteella.

Mainitut kylätontit ovat 2. luokan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Todellisen säilyneisyyden toteamiseksi kohteissa tehtävien maanrakennustöiden yhteydessä tulisi suorittaa arkeologista valvontaa. Jo maanrakennustöitä suunniteltaessa tulisi asiasta olla hyvissä ajoin yhteydessä Satakunnan Museoon, joka voi arvioida valvontatarpeen.

Turussa 19.11.2012

FM Tiina Vasko

Kirjalliset lähteet

Grahn, Maarit & Sivula, Anna (toim.) 2008. Noormarkun historiaa - Erämaasta eletyksi paikaksi. Noormarkku.

PORIN KAUPUNKI. NOORMARKUN-TOUKARIN OSAYLEISKAAVA. Kaavaselostus. FCG Finnish Consulting Group Oy 2012.

Joukio, Olli 2010. Noormarkun osayleiskaava-alueen rakennusinventointi. Satakunnan Museo.

Pukkila, Jouko 2010. Pori. Noormarkun ja Toukarin alueiden arkeologinen inventointi 2010. Raportti.

Kartat

Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Kulttuurituotannon ja maisematutkimuksen yksikkö

Kansallisarkisto (Maanmittaushallituksen aineistot): isojaon ja isojaontäydennyksen kartat ja asiakirjat.

Internet

Kansallisarkiston verkkopalvelut
Digitaaliarkisto:
http://digi.narc.fi/digi/

Liite 1
Digitaalikuvat
Pori
Noormarkun-Toukarin osayleiskaava-alueen
kylätonttien arkeologinen inventointi 2012
T. Vasko

1. Söörmarkku, Ylikylä. Söörmarkuntien ja Vanhantien risteyksessä oleva Kihlakallion verotilan tontti. Kaakosta. 23.10. T. Vasko.
2. sama
3. sama
4. Söörmarkku, Ylikylä. Ingemarin verotalon puolikkaan tontti. Koillisesta. 23.10. T. Vasko.
5. sama
6. sama
7. sama
8. sama
9. Söörmarkku, Ylikylä. Vallin tonttia. Kaakosta. 23.10. T. Vasko.
10. sama
11. Söörmarkku, Ylikylä. Kartanon rusthollin tonttia. Etelästä. 23.10. T. Vasko.
12. Söörmarkku, Ylikylä. Vallin tonttia. Idästä. 23.10. T. Vasko.
13. sama
14. Söörmarkku, Alikylä. Tyykilän ja Kuurin talojen tonttia. Kaakosta. 23.10. T. Vasko.
15. sama
16. Söörmarkku, Alikylä. Kuuri. Idästä. 23.10. T. Vasko.
17. Söörmarkku, Alikylä. Tyykilä. Idästä. 23.10. T. Vasko.
18. Söörmarkku, Alikylä. Tyykilän pihapiiriä. Pohjoisesta. 23.10. T. Vasko.
19. Söörmarkku, Alikylä. Kuurin pihatietä. Idästä. 23.10. T. Vasko.
20. Söörmarkku, Alikylä. Tyykin pihatietä. Idästä. 23.10. T. Vasko.
21. Söörmarkku, Alikylä. Molempien Prakan talojen ja Mäen talon puolikkaan tonttia. Lounaasta. 23.10. T. Vasko.
22. Söörmarkku, Alikylä. Maisemaa edellisten talon tonttien luoteispuolella. Lounaasta. 23.10. T. Vasko.
23. Noormarkku. Noormarkun jokea Myllykosken yläpuolella. 23.10. T. Vasko.
24. Noormarkku. Nyk. parkkipaikan kohdalla ovat sijainneet Ollila, Tommila ja Kleemola. Etelästä. 23.10. T. Vasko.
25. sama
26. sama
27. Finpyy. Svenssinkujalla sijaitsevat Uotilan, Svänssilän, Jaakko Iso-Keitingin ja Heikki Iso-Keitingin talojen tontit. Etelästä. 23.10. T. Vasko.
28. Finpyy. Joen eteläpuolella olevalla kylätonttialueella sijaitsee nykyisin kerrostaloja. Kaakosta. 23.10. T. Vasko.
29. sama
30. Finpyy. Uotilan talon tontin paikka Svenssinkujalla. Lännestä. 23.10. T. Vasko.
31. Finpyy. Uotilan talon tontin paikka Svenssinkujalla. Idästä. 23.10. T. Vasko.
32. Noormarkku. Simulan ja Wrangin tontit sijaitsivat nykyisen Parkanontien ja Isokoivukujan välisellä peltoalueella. Lounaasta. 23.10. T. Vasko.
33. sama
34. Noormarkku. Simulan ja Wrangin tontit sijaitsivat nykyisen Parkanontien ja Isokoivukujan välisellä peltoalueella. Kaakosta. 23.10. T. Vasko.
35. Söörmarkku, Ylikylä. Eliaksen verotalon tonttia Parkanontieltä. Pohjoisesta. 23.10. T. Vasko.
36. sama
37. sama
38. Söörmarkku, Ylikylä. Ingemarin tonttia Parkanontieltä. Etelästä. 23.10. T. Vasko.
39. sama

Liite 2

Pori. Noormarkun-Toukarin osayleiskaava-alue. Kartta FCG Oy.